

Glazbeni život Zagreba početkom našeg stoljeća

Viktor Boić

U austro-ugarskoj monarhiji bilo je nekoliko glazbenih središta. Vodili su na tom polju Beč, Prag i Budimpešta, ali je Zagreb također zauzimao istaknuto mjesto, i to ne samo u monarhiji nego i na slavenskom Jugu.

Glavni grad Kraljevine Hrvatske sa svojih oko 60 tisuća stanovnika bio je naše kulturno središte.

Uz Jugoslavensku akademiju, sveučilište, Maticu Hrvatsku i ostale kulturne ustanove imao je Hrvatsko zemaljsko kazalište i Hrvatski glazbeni zavod, koji je među navedenima bio i najstariji. Glazbeni je život Zagreba u ono vrijeme bio daleko iznad prosjeka gradova sa istim brojem stanovnika.

Hrvatski je glazbeni zavod sa svojom Glazbenom školom bio vrlo zaslužan za razvoj glazbene umjetnosti i za poticaj zanimanju za glazbu u našoj domovini.

Hrvatsko je zemaljsko kazalište sa svojom operom mnogo doprinjelo glazbenom odgoju općinstva.

Pjevačka su društva oko sebe okupljala mnogobrojne pjevače i oduševljene ljubitelje glazbe.

Ne smijemo zaboraviti ni pjevačke zborove kod pojedinih župa i na koraliste stolne crkve.

Svoj doprinos na glazbenom polju dale su i dvije vojničke glazbe.

Zahvaljujući razmjerno dosta velikom broju ljubitelja glazbe u mnogim se je domovima posvećivalo glazbi sve više pažnje. Komorna je glazba u raznim sastavima također mnogo doprinjela glazbenom odgoju naše sredine. Bili su za to zaslužni naši amateri pijanisti, gudači i duhači.

U vrijeme kada su simfonijski koncerti bili rijetki, mnogi su dobri pijanisti četveroručno svirali razne skladbe a ponajviše simfonije.

Roditelji su slali svoju djecu u Glazbenu školu pa se je tako krug ljubitelja glazbe povećao.

Zahvaljujući Hrvatskom glazbenom zavodu i Odбору za komornu glazbu koncertni je život bio dosta razvijen. Osim domaćih umjetnika svračali su u Zagreb i umjetnici na prolazu kroz srednju Evropu. Uz društvene koncerte HGZ i produkcije Glazbene škole i pjevačka su društva priređivala svoje koncerte.

Nakon ovog uvoda osvrnuti ćemo se redom na ustanove i na sve one koji su zaslužni na području glazbene kulture u ono vrijeme.

Hrvatski je glazbeni zavod sa svojom Glazbenom školom zauzimao najznačajnije mjesto u našem glazbenom životu.

Članovi tog društva bili su mnogi koji su se bavili glazbom kao instrumentalisti ili pjevači ali i drugi koji su samo voljeli glazbu.

Cesto su se roditelji djece, koja su polazila Glazbenu školu učlanjivali u društvo kako bi onda besplatno mogli prisustvovati društvenim koncertima. Koncertna je sezona obično počela na dan zaštitnice glazbe sv. Cecilije, 22. studenoga.

Za članove ravnateljstva Glazbenog su zavoda bili obično birani ugledni građani većinom intelektualci, koji su bili poznati kao glazbeni amateri. Bilo je među njima pijanista i gudača.

Početkom stoljeća pa sve do 1919. godine predsjednik HGZ-a bio je križevački biskup Julije Drohobecy. Sjećam se kako je prigodom završnih produkcija apsolvente nagrađivao čukatom. Kako je Drohobecy boravio u Križevcima, to je njega obično zamjenjivao potpredsjednik prof. Vjekoslav Klaić.

Drohobecyoga naslijedio je dr. Robert Siebenschein, a njega opet dr. Antun Golia, koji je ostao na tom mjestu sve do konca drugog svjetskog rata.

Na čelu Glazbene škole bio je do 1908. ravnatelj Ivan Zajc, naš poznati skladatelj, koji je uz teoretske predmete podučavao također i pjevanje.

Zajca je naslijedio naš poznati skladatelj i umjetnik na orguljama Franjo Dugan, koji je podučavao teoretske predmete i orgulje, a njega je 1910. naslijedio Vjekoslav Rosenberg Ružić, koji je podučavao klavir, gusle i kompoziciju, a mnogo je pažnje posvećivao učeničkom orkestru kao dirigent. On je bio na čelu te škole sve do dvadesetih godina.

Glazbena je škola u ono vrijeme imala i više odličnih nastavnika. Uz navedene ravnatelje treba spomenuti najprije nastavnike klavira, jer je njih bilo najviše, a imali su i mnogo đaka.

Od devedesetih godina prošlog stoljeća (1892) postojala je klavirska škola Emilije Makanec, apsolventice Bečkog konzervatorija. Njezina je najbolja učenica bila Marija Boić Koščec, koja je odmah poslije diplome bila na istoj školi i namještena. Drugi najbolji đak Emilije Makanec bio je početkom našeg stoljeća Svetislav Stančić, koji je diplomirao 1914. Nakon usavršavanja u Berlinu on je 1916. postavljen za nastavnika na Konzervatoriju HGZ-a. U svojoj se mladosti istaknuo kao umjetnik i skladatelj, a kao profesor Muzičke akademije on je pijanističku školu podigao na zamjernu visinu.

Uz navedene treba na prvom mjestu spomenuti Anku Barbot-Krežmu, koja je dobro poznata bila kao odlična pijanistica (i kao pratilica svoga brata umjetnika violinista Franje Krežme), zatim Slavu Proff, Sidoniju Geiger, Maru Vranešević-Vasilesko, Felice Streim, Slavu Kranjčić pa Ernesta Krautha i Hermanna Grussa, koji je bio nastavnik samo kraće vrijeme.

Sjećam se većeg broja pijanistica koje su između 1905. i početka dvadesetih godina završile svoj studij. Bile su to Anka Jurmić, Iva Antolković, Marija Virant, Olga Clement, Jerka Marković, Marija Quinz, Leonija Vuković, Vilma Nožinić, Lea Čulumović i Margita Rosenberg.

Odlične pijanistice Lea Čulumović i Margita Rosenberg pošle su na usavršavanje u Berlin (Lea) i u Budimpeštu (Margita). M. Rosenberg je najprije posjetila Dohnanya, a onda prešla k Bartoku.

Prigodom audicije Bartok ju je pohvalio kao odličnu pijanisticu, a naglasio je da imade i izvrsnu školu. On je također izrazio želju da kod eventualnog posjeta Zagrebu upozna i njezinu nastavnicu Mariju Boić. To je jedan od dokaza da je već tada škola Makanec-Boić bila na visini.

Kraj tolikih pijanistica sjećam se samo nekolicine pijanista koji su bili đaci Glazbene škole HGZ-a. To su dr. Milan Majer, dr. Vilko Panac i dr. Marijan Dujmović.

Uz veliki broj pijanista bilo je i dosta gudača i to ponajviše guslača.

Dolaskom Vaclava Humla u Zagreb 1903. počinje novo i značajno razdoblje violinističke škole u našem gradu. Prije njega bili su nastavnici violine: Moser do 1902. god., Ondriček 1902—1903. a Franjo Jilek napustio je Zagreb 1905. Na mjesto Jilekovo bila je postavljena Blandina Höller, a od 1905. do 1913. djelovao je također kao nastavnik i Dragutin Heinrich.

Huml je bio postavljen 1912. za nastavnika Majstorske škole za violinu u Glazbenoj školi HGZ-a. U toj je školi, a kasnije u Muzičkoj akademiji svršilo kod njega mnogo izvrsnih violinista. Još prije majstorske škole kod njega je završio studij Josip Novak, nakon toga kraće vrijeme nastavnik, a kasnije član kazališnog orkestra. Poslije Novaka naš je poznati umjetnik Zlatko Baloković već 7. VI 1911. sa 16 godina položio umjetnički ispit. Nakon toga on je dvije godine proveo na majstorskoj školi prof. Šefčika u Beču a nakon toga započeo je on svoju umjetničku turneju.

Osim Balokovića još je nekoliko odličnih violinista završilo studij kod Humla.

Miroslav Šlik nakon završene srednje škole za tri je godine/1919. diplomirao, a godinu dana kasnije, 1920., imao sam priliku da prisustvujem njegovu nastupu s Češkom filharmonijom na koncertu u Pragu. Bio je to veliki uspjeh našega umjetnika. Šlik je kasnije dulje vremena boravio u Engleskoj, a tridesetih se je godina vratio u domovinu i nastavio svoj rad kao skladatelj. Danas živi u Pragu.

Treći vrlo talentiran Humlov đak u ono vrijeme bio je Vladimir Kolić, koji je nakon nekoliko nastupa u domovini započeo svoju turneju po Evropi, a zatim je stalno otišao u Ameriku.

Humlovu majstorsku školu svršile su i dvije odlične violinistice.

Zlata Špehar diplomirala je 1915. i iste je godine bila postavljena za nastavnicu Glazbene škole.

Micika Schön diplomirala je 1918. a već je 1919. bila nastavnica Hrvatskog konzervatorija.

Ladislav Miranov poznat kao nastavnik i komorni glazbenik diplomirao je 1919. Od 1923. bio je član kvarteta Miranov-Žepić, a kasnije je bio član Zagrebačkog kvarteta. Uz nastavnički rad on se je posvetio redakciji violinskih kompozicija, a poznat je i kao skladatelj.

Nastavnik za violoncello do 1905. bio je Hinko Geiger, koji je odgojio nekoliko odličnih čelista. Bili su to dr. Ivan Draganec, Franjo Ernst i Viktor Koščica (niz godina član kazališnog orkestra).

Geigera naslijedio je tada mladi Umberto Fabbrì, koji je preuzeo nastavu čela, kontrabasa, a i komorne glazbe. On je također preuzeo mjesto prvog čeliste u kazališnom orkestru. Već 1913. god. diplomirao je njegov prvi đak Leo Fritz (Lav Mirski). On je kao redoviti đak svršio školu, kratko je vrijeme djelovao kao čelist, a zatim se je posvetio dirigiranju. Bio je niz godina dirigent Osječkog kazališta. 1918. god. završila je studij kod Fabbrija Maksimilijana Eckhela, koja je nakon kratkog vremena napustila Zagreb.

Dr. Ljudevit Čulumović jedan od najjačih talenata onog vremena položio je završni ispit 1919. god. Postdiplomski je studij završio kod prof. Huga Beckera u Berlinu, gdje je i prvi put nastupio, a nakon povratka u domovinu on je nastavio s koncertiranjem, ali je skoro prestao biti aktivan kao umjetnik, jer se je posvetio sudačkom zvanju. Nakon niza godina on se je opet vratio glazbi, ali tada kao član orkestra i kvarteta.

Nastavnici pjevanja Leonija Brückl, Ernesto Cammarota, Gizela Sarkotić, Nada Eder Bertić i Milan Reizer odgojili su niz odličnih solista. Dobro se sjećam Paule Traitner, Marte Pospišil i Mercedes Valenti.

Osim Zajca, Dugana i Ružića teoretske su predmete predavali Ciril Junek, Vilko Novak, Tereza Herzog, Janko Slogar, Franjo Lucić i Fran Lhotka, koji je ujedno bio i nastavnik za rog, a mi đaci nismo ni slutili kako će on velikom ulogu igrati kasnije u našem glazbenom životu.

Duhačke su instrumente podučavali obično članovi kazališnog orkestra. Bili su to: Antun Gandussi (trombon), Josip Vozechovsky (trublje), Oskar Zamkel (flauta), Oskar Fischer (oboa), Šimun Zamola (klarinet). 1910. Fran je Lhotka imenovan nastavnikom za rog, trubu i pozaunu.

U Glazbenoj se školi predavala također mimika te operno i dramsko prikazivanje. Nastavnici bili su Vaclav Anton, zatim Arnošt Grund pa Gjurjo Prejac i Micika Freudenreich. Osim toga u školi predavali su i lektori hrvatskog jezika i pjesništva te talijanskog jezika.

Početkom su stoljeća povremeno dirigirali učeničkim orkestrom najprije Franjo Jilek i Franjo Dugan, a od dolaska Rosenberga Ružića taj orkestar djeluje kroz niz godina na učeničkim produkcijama i na društvenim koncertima.

Bio je to prije filharmonije zapravo jedini orkestar u našem gradu koji je stalno djelovao. Izvedene su bile razne simfonije počevši od Haydena pa do Glazunova, a također i uvertire te razni koncerti solista uz pratnju orkestra.

Pojedine apsolute orkestar je pratio na završnim koncertima, a neko su vrijeme đaci i dirigirali vlastitim kompozicijama.

Tako je Nikola Atanasov (poznati bugarski skladatelj) dirigirao 1912. svojom *prvom simfonijom u g-molu*. On je bio prvi Bugarin koji je kod nas položio ispit zrelosti iz kompozicije.

Svetislav Stančić je 1914. god. dirigirao svojom *Uvertirom za veliki orkestar*.

Žiga Hirschler je 1917. dirigirao svojom *Uvertirom u e-molu i G-dur suitom za veliki orkestar*.

Članovi učeničkog orkestra bili su obično napredniji đaci. Sjećam se violinista na čelu sa Zlatkom Balokovićem i Miroslavom Šlikom, a zatim Zlate Špehar, Micike Schön i Zlatka Stilinovića. Violu svirali su Dragutin Arany i Svetolik Pašćan. Flautisti su bili Aleksandar Vlajsavljević, i Hans Vilczek koji su se osobito istakli u trećem stavku talijanske Mendelsohnove simfonije.

Od duhača se sjećam Krešimira Baranovića (rog) Žiga Hirschler svirao je klarinet, a također Dragutin Mandl, dok je njegov brat bio oboist.

Čelisti su bili: Leo Fritz, Maksimilijana Eckhel, Vlatko Stilinović, Ljudevit Čulumović i Boić.

Kontrabas je svirao Nikola Atanasov, a ostalih se pojedinaca više ne sjećam.

Članovi tog orkestra imali su priliku da sa svojim nastavnicima sudjeluju 1912. (kao pojačanja kazališnog orkestra) pri simfonijskom koncertu pod vodstvom Oskara Nedbala, znamenitog češkog dirigenta. Orkestar je uvježbavao Fran Lhotka, a sam je Nedbal na dan koncerta vršio glavni pokus od 9-14 sati. Bio je to jedan od prvih naših većih simfonijskih koncerta osim stranih gostovanja. Na programu je među ostalima bila i *Četvrta simfonijska* Čajkovskog.

(Nastavak slijedi)